

บทที่ 5

พหุนาม

เนื้อหาบทที่ 5

พรหมภูมิ

5.1 ความหมายของคำว่า พรหมภูมิ

5.2 หลักฐานเกี่ยวกับพรหม

5.3 ระดับชั้นของรูปพรหม

5.3.1 ปฐมฌานภูมิ 3

5.3.2 ทุตติยฌานภูมิ 3

5.3.3 ตติยฌานภูมิ 3

5.3.4 จตุตถฌานภูมิ 7

พรหมภูมิ เป็นภพหนึ่งซึ่งอยู่ในภพ 3 อันประกอบด้วยกามภพ รูปภพ และอรุภพ เป็นที่สถิตของรูปพรหมทั้งหลาย บุคคลเมื่อครั้งเป็นมนุษย์นอกจากจะทำทาน รักษาศีล เป็นปกติแล้ว ยังตั้งใจเจริญภาวนาเป็นประจำ จนสามารถเข้าถึงรูปฌานได้ เมื่อละโลกไปแล้วจึงได้บังเกิดในรูปภพ ซึ่งอยู่สูงขึ้นไปกว่าเทวภูมิทั้งหลาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย สภาพความเป็นอยู่ และที่ตั้งของรูปภพแต่ละชั้นได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย และลักษณะของรูปพรหมที่อยู่ในแต่ละชั้นได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 5

พรหมภูมิ

ความนำ

พรหมภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของรูปพรหม ซึ่งเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้เจริญภาวนาจนกระทั่งทำรูปฌานให้บังเกิดขึ้นได้ เมื่อละโลกแล้วจึงมาบังเกิดเป็นรูปพรหมอยู่ในชั้นต่างๆ ตามกำลังความแก่อ่อนของฌานของตน รูปพรหมทั้งหมด 16 ชั้น มีทิพยสมบัติทั้งหลายที่ละเอียดประณีตมากกว่าในเทวภูมิหลายเท่า รูปพรหมที่อยู่ในแต่ละชั้นมีรัศมีกายที่สว่างไสวมากน้อยแตกต่างกัน รูปพรหมที่อยู่ในชั้นที่สูงกว่าจะมีรัศมีกายที่สว่างและประณีตมากกว่าในชั้นล่าง อายุของรูปพรหมที่อยู่ในชั้นที่สูงกว่าจะยาวนานกว่าในชั้นล่าง

5.1 ความหมายของคำว่า พรหมภูมิ

พรหมภูมิ หรือ พรหมโลก คือ ภพอันเป็นที่อยู่ของรูปพรหม พรหมโลกนี้อยู่ในภูมิที่สูงขึ้นไปกว่าเทวภูมิ กล่าวคือ สูงกว่าสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติขึ้นไปอีกห้าล้านห้าแสนแปดพันโยชน์ ทั้งยังมีทิพยสมบัติทั้งหลายที่มีความสวยงามประณีตกว่าในเทวภูมิมากขึ้นไปอีก

พรหม คือ ผู้ที่มีความเจริญอยู่ด้วยคุณพิเศษ มีฌาน เป็นต้น รูปร่างของพรหมนั้นไม่ปรากฏว่าเป็นหญิงหรือชาย เพราะพรหมไม่มีกามฉันทะอย่างหยาบ คือ ไม่มีความกำหนัดยินดีในกาม ด้วยเหตุว่าท่านเหล่านั้นมีความใส่ใจในการบำเพ็ญภาวนาเป็นอย่างมาก แม้ตั้งแต่ในสมัยที่เป็นมนุษย์ก็สามารถช่มกามฉันทะได้อยู่แล้วในขณะที่กระทำการภาวนาให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม พรหมนั้นมีรูปร่างลักษณะคล้ายชายมากกว่า ผู้ที่เจริญสมาธิภาวนาจนกระทั่งเข้าถึงรูปฌาน เช่น พระภิกษุ สามเณร หรือพวกราชดาบส นักพรต โยคี เป็นต้น เมื่อละโลกแล้วก็จะมาบังเกิดเป็นรูปพรหมอยู่ในรูปภพ มีอายุยาวนานมากกว่าชาวสวรรค์ที่อยู่ในเทวภูมิมากมายนัก

พรหมทั้งหลายนั้นมีความพิเศษกว่าสัตว์ทั้งหลายในภพภูมิอื่นอย่างหนึ่ง คือ หมดความจำเป็นในการบริโภคอาหารเหมือนสัตว์ในภูมิอื่น ด้วยเหตุว่าพรหมทั้งหลายนั้นยอมแช่มชื่นเฝ้าอมโดยมีฌานสมาบัติเป็นอาหาร นอกจากนี้ สรีระร่างกายและใบหน้าของพรหมยังมีสัณฐานกลมเกลี้ยงสวยงามมาก มีรัศมีออกจากกายเลื่อมเป็นประกาย สว่างไสวกว่ารัศมีของพระอาทิตย์และพระจันทร์หลายพันเท่า หากปรารถนาจะให้รัศมีสว่างไปทั่วจักรวาลก็ย่อมทำได้ อวัยวะร่างกายที่ต่อกัน เช่น หัวเข่า หรือข้อศอก เป็นต้น

ก็มีความกลมเกลี้ยงเรียบงามมาก มองดูไม่รู้เลยว่าเป็นส่วนรอยต่อของอวัยวะ อีกประการหนึ่ง เกศเกล้าของพรหมก็งดงามมาก เหนือศีรษะจะประดับด้วยชฎา เสวยสุขอยู่ในพรหมโลกตราบนานกาลนาน

อนึ่ง ใบหน้าของพรหมที่คนส่วนใหญ่มักเข้าใจกันไปว่ามีอยู่ 4หน้านั้น เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงอยู่มาก หากเป็นเช่นนั้นแล้วความงดงามอันเกิดจากคุณธรรมที่ได้สั่งสมไว้คงจะลดน้อยลงไปเป็นอันมาก แท้จริงแล้วพรหมนั้นมีใบหน้าเพียง 1 หน้าเท่านั้น เหมือนอย่างกับมนุษย์และเทวดาโดยทั่วๆ ไปที่มีใบหน้าเพียง 1 หน้า เป็นใบหน้าที่ผุดผ่อง งดงาม มีรัศมีสว่างไสวตามอำนาจของฌานที่ท่านได้เข้าถึง

5.2 หลักฐานเกี่ยวกับพรหม

มีหลักฐานจำนวนหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องของพรหมไว้ นักศึกษาอาจย้อนกลับไปทบทวนในตำราเรียนวิชาจักรวาลวิทยา บทที่ 4 เรื่องการกำเนิดโลกและมนุษย์ ซึ่งได้กล่าวถึงการกำเนิดมนุษย์ในยุคแรกไว้ว่า หลังจากที่แผ่นดินเกิดขึ้นแล้ว ได้มีพรหมพวกหนึ่ง เรียกว่า อาภัสสรพรหม จูติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ เป็นการเกิดโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ เกิดแล้วโตเต็มวัยในทันที เรียกรากการเกิดชนิดนี้ว่า เกิดแบบโอปปาติกะ¹

และในอีกที่หนึ่งปรากฏใน อัปโปสสุกกถา² ได้กล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ๆ ขณะที่พระองค์ประทับอยู่ ณ คุงกัณโณชปาโลนิโครธ ทรงมีพระปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นว่า ธรรมที่ทรงบรรลุนั้นมีความลึกซึ้งละเอียดประณีต รู้เห็นตามได้ยาก หากพระองค์จะทรงแสดงธรรมก็จะเป็นการยากที่สัตว์ทั้งหลายจะรู้ทั่วถึงธรรมนั้น เมื่อทรงพิจารณาอย่างนี้แล้ว ทรงมีพระทัยน้อมไปเพื่อความชวนชวายน้อย ไม่น้อมไปเพื่อทรงแสดงธรรม

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ซึ่งอยู่ในมหาพรหมภูมิ ทราบถึงพระปริวิตกแห่งจิตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความเลื่อมใหญ่จะเกิดขึ้นแก่โลกและสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพราะไม่ได้ฟังธรรม จึงลงจากพรหมโลกมาปรากฏ ณ เบื้องพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในทันที แล้วกราบทูลให้พระองค์ทรงแสดงธรรม เพราะสัตว์ทั้งหลายพวกที่มีธุลีในดวงตาน้อยยังมีอยู่ คือ ผู้ที่มีกิเลสเบาบางมีอยู่ หากได้ฟังธรรม แล้วจักเข้าถึงธรรมได้ พระพุทธองค์ทรงทราบคำทูลอาราธนาของพรหม เมื่อทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุแล้วจึงตรัสตอบท้าวสหัมบดีพรหมว่า พระองค์จะทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ด้วยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณ

จากหลักฐานที่นำมาแสดงนี้จะเห็นได้ว่า พรหมทั้งหลายนั้นมีอยู่จริง อีกทั้งพรหมโลกก็มีอยู่จริง และที่แน่แล้ว พรหมทั้งหลายนั้นความจริงก็คืออดีตมนุษย์นั่นเอง ที่เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้หมั่นเจริญสมาธิ

¹ อัครัญญสูตร, ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค, มก. เล่ม 15 ข้อ 56 หน้า 150.

² อัปโปสสุกกถา, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 6 ข้อ 7 หน้า 29-33.

ภาวนาจนกระทั่งทำสมาธิให้บังเกิดขึ้น และคุณธรรมคือพรหมวิหารธรรมได้เกิดขึ้นอยู่ภายในตัว เมื่อละสังขารจากโลกนี้ไปแล้วจึงไปบังเกิดเป็นพรหมอยู่ในพรหมโลก

5.3 ระดับชั้นของรูปพรหม

เราได้ทราบแล้วว่า การมาบังเกิดเป็นรูปพรหมนั้น จะต้องเป็นผู้ที่ใส่ใจในการประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งกระทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้ เมื่อละโลกไปแล้วก็จะไปบังเกิดเป็นพรหม

ในบรรดารูปพรหมทั้งหลายยังมีการแบ่งระดับชั้นตามภูมิที่อยู่ ซึ่งมีทั้งหมด 16 ชั้น มีหลักการแบ่งชั้นคือ แบ่งตามระดับความแก่อ่อนของกำลังฌาน รูปพรหมที่มีกำลังฌานอ่อน จะอยู่ในชั้นล่างๆ ส่วนรูปพรหมที่มีกำลังฌานแก่ จะอยู่ในชั้นที่สูงขึ้นไป รูปพรหมทั้ง 16 ชั้น มีการจัดกลุ่มตามกำลังฌานที่เข้าถึง คือ รูปฌาน 4 โดยไล่ตามกำลังฌานอ่อนที่สุดไปถึงกำลังฌานแก่ที่สุด ดังนี้

1. ปฐมฌานภูมิ 3 ประกอบด้วย พรหมปาริฉัฏฐาภูมิ พรหมบุโรหิตาภูมิ และมหาพรหมภูมิ
2. ทุตติยฌานภูมิ 3 ประกอบด้วย ปริตตภาภูมิ อัปปมาณาภูมิ และอาภัสสราภูมิ
3. ตติยฌานภูมิ 3 ประกอบด้วย ปริตตสุภาภูมิ อัปปมาณสุภาภูมิ และสุภกัณหาภูมิ
4. จตุตถฌานภูมิ 7 ประกอบด้วย เวหัพฟลาภูมิ อลัญญีลัตตาภูมิ และพรหมสุทธาวาสภูมิ 5

5.3.1 ปฐมฌานภูมิ 3

เป็นสถานที่อยู่ของผู้ที่ได้ปฐมฌาน สถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ระดับเดียวกัน มิได้ตั้งอยู่สูงต่อๆ กันไปตามลำดับชั้นอย่างสวรรค์ ประกอบด้วย พรหมปาริฉัฏฐาภูมิ พรหมบุโรหิตาภูมิ มหาพรหมภูมิ

1. พรหมปาริฉัฏฐาภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ปฐมฌานอย่างอ่อน พรหมที่อยู่ในชั้นนี้เป็นพรหมธรรมดาสามัญ ไม่มีอำนาจพิเศษอันใด ทำหน้าที่เป็นบริษัทหรือเป็นบริวารของมหาพรหม พรหมชั้นนี้มีอายุ 1 ใน 3 ของวิวัฏฐายีอสงไขยกับ

2. พรหมบุโรหิตาภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ปฐมฌานอย่างกลาง พรหมที่อยู่ในชั้นนี้เป็นบุโรหิตหรือเป็นที่ปรึกษาของมหาพรหม และอยู่ในตำแหน่งผู้นำในกิจการทั้งหลายของมหาพรหม พรหมชั้นนี้มีอายุ 1 ใน 2 ของวิวัฏฐายีอสงไขยกับ

3. มหาพรหมภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ปฐมฌานอย่างแก่ พรหมที่อยู่ในชั้นนี้เป็นหัวหน้าเป็นใหญ่ยิ่งกว่าพรหมปาริฉัฏฐาและพรหมบุโรหิตา และมหาพรหมภูมียังเป็นที่อยู่ของท้าวสหัมบดีพรหม ซึ่งเป็นผู้ทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์อีกด้วย พรหมชั้นนี้มีอายุ 1 วิวัฏฐายีอสงไขยกับ

การจัดแบ่งสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ปฐมฌานนั้นมีหลักการคือ พรหมที่ได้ฌานอย่างแก่ มีบุญมาก มีรัศมีสว่างไสว จะอยู่ที่ศูนย์กลางภพ ส่วนพรหมที่มีกำลังฌานรองลงไป จะอยู่ถัดออกไปโดยรอบ กล่าวคือ ศูนย์กลางภพเป็นที่อยู่ของมหาพรหม ถัดออกไปเป็นที่อยู่ของพรหมบุโรหิตา และที่อยู่วงนอกสุดเป็นที่อยู่ของพรหมปาริฉัฏฐา สำหรับการจัดแบ่งสถานที่อยู่ของพรหมในทุตติยฌานภูมิและตติยฌานภูมิ ก็ใช้หลักการเดียวกันนี้

5.3.2 ทุติยฌานภูมิ 3

เป็นสถานที่อยู่ของผู้ที่ได้ทุติยฌาน สถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ระดับเดียวกัน สูงขึ้นไปกว่าชั้นปฐมฌานภูมิ ประกอบด้วย ปรีตตภาภูมิ อัปปมาณาภาภูมิ อาภัสสราภูมิ

4. **ปรีตตภาภูมิ** เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ทุติยฌานอย่างอ่อน พรหมที่อยู่ในชั้นนี้มีรัศมีน้อยกว่าพรหมที่อยู่เบื้องบน (ปรีตตะ แปลว่า น้อย อาภา แปลว่า รัศมี ความสว่าง) พรหมชั้นนี้มีอายุ 2 มหากัป

5. **อัปปมาณาภาภูมิ** เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ทุติยฌานอย่างกลาง พรหมที่อยู่ในชั้นนี้มีรัศมีหาประมาณมิได้ พรหมชั้นนี้มีอายุ 4 มหากัป

6. **อาภัสสราภูมิ** เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ทุติยฌานอย่างแก่ พรหมที่อยู่ในชั้นนี้มีรัศมีแผ่ชานออกมาจากร่างกาย มีความยินดีในฌานของตนอย่างเต็มที่ เป็นไปด้วยอำนาจของปีติอยู่เสมอ จิตใจจึงมีความผ่องใสมากอยู่เสมอ ส่งผลให้กายผ่องใสจนปรากฏออกมาเป็นรัศมีแผ่ชานไปทั่วร่างกาย พรหมชั้นนี้มีอายุ 8 มหากัป

5.3.3 ตติยฌานภูมิ 3

เป็นสถานที่อยู่ของผู้ที่ได้ตติยฌาน สถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ระดับเดียวกัน สูงขึ้นไปกว่าชั้นทุติยฌานภูมิ ประกอบด้วย ปรีตตสุภาภูมิ อัปปมาณสุภาภูมิ สุภกิณหาภูมิ

7. **ปรีตตสุภาภูมิ** เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ตติยฌานอย่างอ่อน พรหมที่อยู่ในชั้นนี้มีรัศมีสวยงามเช่นเดียวกับรัศมีของดวงจันทร์ เป็นความสว่างที่ไม่กระจัดกระจายออกจากกัน รัศมีรวมกันอยู่เป็นวงกลม แต่ยังสวยงามน้อยกว่าพรหมที่อยู่เบื้องบน พรหมชั้นนี้มีอายุ 16 มหากัป

8. **อัปปมาณสุภาภูมิ** เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ตติยฌานอย่างกลาง พรหมที่อยู่ในชั้นนี้มีรัศมีสวยงามหาประมาณมิได้ พรหมชั้นนี้มีอายุ 32 มหากัป

9. **สุภกิณหาภูมิ** เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ได้ตติยฌานอย่างแก่ พรหมที่อยู่ในชั้นนี้มีรัศมีสวยงามตลอดทั่วร่างกาย พรหมชั้นนี้มีอายุ 64 มหากัป

5.3.4 จตุตถฌานภูมิ 7

เป็นสถานที่อยู่ของผู้ที่ได้จตุตถฌาน ประกอบด้วย เวทปผลาภูมิ อลัญญีสัตตาภูมิ และสุทธาวาสภูมิ 5 ได้แก่ อวิหาภูมิ อตปปาภูมิ สุทสสาภูมิ สุทสสิภูมิ อกนิฐฐาภูมิ

10. **เวทปผลาภูมิ** เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่มีผลไพบูลย์ คือเป็นผลของกุศลที่มั่นคงไม่หวั่นไหวเป็นพิเศษ ตามอำนาจของฌาน ผลของกุศลในชั้นปฐมฌานภูมิ ทุติยฌานภูมิ และตติยฌานภูมิ ไม่สามารถบังเกิดในชั้นเวทปผลาภูมิได้ เพราะเมื่อยามโลกถูกทำลาย ภูมิทั้ง 3 ระดับย่อมถูกทำลายไปด้วย ดังนี้

เมื่อโลกถูกทำลายด้วยไฟ ปฐมฌานภูมิ จะถูกทำลายไปด้วย

เมื่อโลกถูกทำลายด้วยน้ำ ปฐมฌานภูมิ ทุติยฌานภูมิ จะถูกทำลายไปด้วย

เมื่อโลกถูกทำลายด้วยลม ปฐมฌานภูมิ ทุติยฌานภูมิ ตติยฌานภูมิ จะถูกทำลายหมด

ในบรรดาพรหมทั้ง 9 ภูมิที่กล่าวมา สุกกีนหาเมียอายุยืนมากกว่าพรหมอื่นๆ ที่เกิดอยู่ในภูมิต่ำกว่า คือมีอายุชั้ยถึง 64 มหากัป โดยพรหมองค์ที่มีอายุเต็ม 64 มหากัป จะต้องเป็นองค์ที่อุปบัติขึ้นพร้อมกับการสร้างโลกใหม่ ส่วนองค์ที่เกิดตามมาจากหลังย่อมมีอายุลดลงไปตามลำดับ เมื่อครบกำหนด 64 มหากัป ตติยฌานภูมินี้จะถูกทำลายด้วยลมทุกครั้งไป สำหรับเวฬุผลาภูมิ พ้นจากการถูกทำลายทั้งด้วยไฟ น้ำ และลม พรหมทุกองค์ที่บังเกิด ณ ที่นี้จึงมีอายุชั้ยได้เต็มที่ คือ 500 มหากัปเสมอไป

11. อสัณฺญีลตตาภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่ไม่มีนามชนัน (เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) มีแต่รูปชนัน คือ ดับความรู้สึกข้างนอกหมด ไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น แต่กิเลสยังไม่ดับ มีรูปร่างผิวพรรณงดงาม คล้ายพระพุทธรูปทองคำ มีอิริยาบถ 3 อย่าง คือ นั่ง นอน หรือยืน แล้วแต่อิริยาบถก่อนตายในชาติที่แล้ว มา และจะอยู่ในอิริยาบถเดียวกันๆ แข็งที่อยู่ออยู่อย่างนั้นจนครบอายุชั้ย จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า พรหมลูกฟัก อสัณฺญีลตตาพรหมนี้จัดว่าเป็นอาภัพพลัตว์ คือ ไม่สามารถตรัสรู้ได้ในชาตินั้น พรหมชั้นนี้มีอายุ 500 มหากัป เช่นเดียวกับเวฬุผลาภูมิ

จตุตถฌานภูมิทั้ง 2 นี้ตั้งอยู่กลางอากาศ สูงกว่าตติยฌานภูมิ พรหมใน 2 ชั้นนี้สามารถมองเห็นซึ่งกันและกัน และมองเห็นพรหมชั้นที่อยู่ต่ำกว่าได้ ส่วนพรหมชั้นต่ำกว่าไม่สามารถมองเห็นพรหมชั้นสูงได้

รูปพรหมทั้ง 11 ชั้นที่กล่าวมานี้ แม้ว่าจะมีอายุยืนยาวมากก็ตาม ท้ายที่สุดจะต้องตายจากความ เป็นพรหมด้วยกันทั้งสิ้น ตราบใดที่ยังมิได้เป็นพระอริยบุคคล อาจต้องไปเสวยทุกข์ในอบายภูมิก็เป็นได้ ทิพยสมบัติอิทธิฤทธิ์ รัศมีที่รุ่งเรือง การมีอายุยืนต่างๆ เหล่านี้ไม่สามารถช่วยตนเองได้เลย

สุทธาวาสภูมิ 5

เป็นสถานที่อยู่ของผู้ที่ได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้าชั้นอนาคามี สุทธาวาสภูมิแบ่งออกเป็น 5 ชั้น ตามความแก่อ่อนของบารมี โดยดูจากอินทรี 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ดังนี้

12. อวิหาสุทธาวาสภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่มีอินทรีอ่อนที่สุด ศรัทธามีกำลังมากกว่าอินทรีอื่น จึงได้มาเกิดในชั้นนี้ พรหมที่อยู่ในชั้นนี้จะไม่ละทิ้งสถานที่ของตน คือ ต้องอยู่จนครบอายุชั้ยจึงจุติ ไม่มีการเลื่อนจากสมบัติของตน มีทิพยสมบัติบริบูรณ์เต็มที่อยู่เสมอจนตลอดอายุชั้ย 1,000 มหากัป สำหรับพรหมชั้นสูงที่เหลืออีก 4 ชั้น อาจไม่ได้อยู่จนครบอายุชั้ย มีการจุติได้ก่อน

13. อตปปาสุทธาวาสภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่มีอินทรีแก่ขึ้น วิริยะมีกำลังมากกว่าอินทรีอื่น จึงได้มาเกิดในชั้นนี้ พรหมที่อยู่ในชั้นนี้ไม่มีความเดือดร้อนใจ เพราะยอมเข้าผลสมาบัติอยู่เสมอ นิเวศน-ธรรมที่เป็นเหตุให้จิตเดือดร้อนไม่อาจเกิดขึ้น ใจมีแต่ความสงบเยือกเย็น พรหมชั้นนี้มีอายุ 2,000 มหากัป

14. สุตัสสาสุทธาวาสภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่มีอินทรีแก่ขึ้นไปอีก สติมีกำลังมากกว่าอินทรีอื่น จึงได้มาเกิดในชั้นนี้ พรหมที่อยู่ในชั้นนี้จะเห็นสิ่งต่างๆ โดยปรากฏชัด เพราะบริบูรณ์ด้วยจักขุทั้งหลาย¹

¹ ปสาทจักขุ คือ ตาธรรมตา ถ้าสำหรับมนุษย์คือตาเนื้อที่เราใช้มองสิ่งต่างๆ

ทิพยจักขุ คือ ตาอภิญญา มีอำนาจมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ในระยะไกล หรือสิ่งเล็กน้อยก็เห็นได้

ธัมมจักขุ คือ มัคคญาณเบื้องต้น 3 มีโสดาปัตติมรรค สกิทาคามิมรรค และอนาคามิมรรค

ปัญญาจักขุ คือ วิปัสสนาญาณ ปัจจเวกขณญาณ และอภิญญาต่างๆ

ได้แก่ ปสาทจักขุ ทิพยจักขุ ธรรมจักขุ ปัญญาจักขุ ที่บริสุทธิ์ พรหมในชั้นนี้มีร่างกายสวยงามมาก ผู้ใดได้เห็นแล้วย่อมเกิดความสุขใจ สุตัสสา จึงหมายความว่า ผู้ที่ผู้อื่นเห็นด้วยความเป็นสุข พรหมชั้นนี้มีอายุ 4,000 มหากัป

15. สุตัสสัทธาวาสภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่มีอินทรีย์แก่เกือบถึงที่สุด สมาธิมีกำลังมากกว่าอินทรีย์อื่น จึงได้มาเกิดในชั้นนี้ พรหมที่อยู่ในชั้นนี้จะแลเห็นสิ่งต่างๆ โดยสะดวก มีการเห็นบริบูรณ์ด้วยดียิ่งกว่าสุตัสสาพรหม ว่าโดยจักขุ 4 ประการแล้ว ปสาทจักขุ ทิพยจักขุ ปัญญาจักขุ ทั้งสามอย่างนี้มีกำลังมากกว่าสุตัสสาพรหม มีแต่ธรรมจักขุเท่านั้นที่มีกำลังเสมอกัน พรหมชั้นนี้มีอายุ 8,000 มหากัป

16. อกนิฏฐสุตธาวาสภูมิ เป็นสถานที่อยู่ของพรหมที่มีอินทรีย์แก่ที่สุด ปัญญามีกำลังมากกว่าอินทรีย์อื่น จึงได้มาเกิดในชั้นนี้ พรหมที่อยู่ในชั้นนี้มีทิพยสมบัติและความสุขที่ยอดเยียม มีคุณสมบัติยิ่งกว่ารูปพรหมทุกชั้น รูปพรหมชั้นที่ 1 ถึงชั้นที่ 4 ในสุตธาวาสภูมินี้ ขณะยังไม่เป็นพระอรหันต์ เมื่อจุติในชั้นของตนแล้วจะเลื่อนไปบังเกิดในชั้นสูงขึ้นไป ไม่เกิดซ้ำภูมิหรือไม่เกิดในภูมิต่ำกว่า แต่สำหรับอกนิฏฐพรหมย่อมไม่ไปบังเกิดในภูมิอื่นอีกเลย จะต้องบริณีพพานในภูมินี้อย่างแน่นอน พรหมชั้นนี้มีอายุ 16,000 มหากัป

ในอกนิฏฐสุตธาวาสภูมินี้ มีปูชนียสถานสำคัญแห่งหนึ่ง คือ **ทุสสเจติย์** อันเป็นที่บรรจุเครื่องฉลองพระองค์ของเจ้าชายสิทธัตถะ ทรงสวมใสในขณะเสด็จออกมหาภิเนษกรรม โดยขุฎีการพรหมได้ลงมาจากชั้นอกนิฏฐสุตธาวาสภูมิ นำเอาเครื่องบริวารทั้ง 8 ถวายแด่พระสิทธัตถะ และรับเอาเครื่องฉลองพระองค์ไปบรรจุไว้ในทุสสเจติย์ มีความสูง 12 โยชน์

สุตธาวาสภูมิ 5 จะมีขึ้นในระยะที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นเท่านั้น เพราะเป็นที่อยู่ของพระอนาคามีบุคคล ถ้าพระพุทธศาสนายังไม่บังเกิด พระอริยบุคคลย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ นับเป็นสถานที่ที่เกิดขึ้นเฉพาะกาลโดยธรรมชาติ อายุของสุตธาวาสภูมิจะไม่เกินอายุรวมของทั้ง 5 ชั้นในภูมินี้รวมกัน (ประมาณ 31,000 มหากัป) เพราะไม่ว่าพระอริยบุคคลจะเกิดอยู่ในภูมิใด ในมนุษย เทวตา รูปพรหม ก็จักพากันบริณีพพานจนหมด ดังนั้น สุตธาวาสภูมิจะหายไปและจะบังเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งเมื่อมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ใหม่อุบัติขึ้นในโลกมนุษย์ หมุนเวียนอยู่ดังนี้

นักศึกษาได้ทราบแล้วว่า การบังเกิดเป็นพรหมนั้น เมื่อครั้งเป็นมนุษย์จะต้องหมั่นสร้างบุญกุศลทั้งทาน ศีล ภาวนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำภาวนา จะต้องใส่ใจปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนกระทั่งทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้ เมื่อละโลกไปแล้วจึงได้ไปบังเกิดเป็นพรหมอยู่ในรูปภพ ได้เสวยสุขอยู่ในทิพยวิมานอันโอฬาร และมีอายุชยยาวนานยิ่งกว่าชาวสวรรค์หลายเท่าทีเดียว

อย่างไรก็ดี การมีชีวิตที่ยืนยาวอยู่บนพรหมโลก กลับเป็นการตัดโอกาสตนเองในการลงมาสัมมบุญบารมีในเมืองมนุษย์ พรหมในหลายๆ ชั้นหมดโอกาสได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บางชั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดนับสิบนับร้อยพระองค์แล้ว ก็ยังคงเป็นพรหมอยู่อย่างนั้น ไม่มีโอกาสได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์ ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏอยู่ร่ำไป จนกว่าจะได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมบุญบารมีเต็มเปี่ยม จึงจะหลุดพ้นจากทุกข์ได้

ตารางแสดงอายุของรูปพรหม 16 ชั้น

รูปพรหม	อายุ
1. ปาริฉชชาภูมิ	1 ใน 3 วิวัฏฏัญญาธิอสงไขยกัป ¹
2. บุโรหิตาภูมิ	1 ใน 2 วิวัฏฏัญญาธิอสงไขยกัป
3. มหาพรหมภูมิ	1 วิวัฏฏัญญาธิอสงไขยกัป
4. ปริตตภาภูมิ	2 মহากัป
5. อัปปมาณาภาภูมิ	4 মহากัป
6. อาภัสสราภูมิ	8 মহากัป
7. ปริตตสุภาภูมิ	16 মহากัป
8. อัปปมาณสุภาภูมิ	32 মহากัป
9. สุภากิณหาภูมิ	64 মহากัป
10. เวหุปผลาภูมิ	500 মহากัป
11. อสัณญีลัตตาภูมิ	500 মহากัป
12. อวิหาสุทธาวาสภูมิ	1,000 মহากัป
13. อตปปาสุทธาวาสภูมิ	2,000 মহากัป
14. สุตัสสาสุทธาวาสภูมิ	4,000 মহากัป
15. สุตัสสีสุทธาวาสภูมิ	8,000 মহากัป
16. อกนิวัฐสุทธาวาสภูมิ	16,000 মহากัป

¹ ดูอธิบายเพิ่มเติมในพระสูตร และอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต, มก. เล่ม 35 หน้า 371.